

Lukukeskus – Läscentrum
Linnunlauluntie 7
Helsinki 00530
ilmi.villacis@lukukeskus.fi
+358 408305936

LAUSUNTO 8.6.2021

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Asia: VNS 1/2021 vp Lukukeskuksen lausunto valtioneuvoston koulutuspoliittiseen selonteeseen
<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/VNS+1/2021>

Yleiset kommentit

Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa on otettu laajasti huomioon toimintaympäristön muutokset ja nykyisen järjestelmän pullonkaulat. Selonteossa voisi kuitenkin ottaa paremmin huomioon muut kuin julkiset toimijat. Oman osuutensa koulutuksen kehittämiseen ja ylläpitoon antavat lukuisat järjestöt ja yksityiset säätiöt ja laitokset. Monet taidekasvatuksen ja harrastustoiminnan tarjoajat toimivat järjestöpohjalta. Usein järjestöjen palvelujen käyttäminen on valtiolle paljon kustannustehokkaampaa kuin uusien palvelujen tuottaminen. Yhteistyötä muiden julkisia sivistyspalveluja tuottavien toimijoiden kanssa ei ole tuotu esille riittävästi. Koulujen ja varhaiskasvatuksen toimijoiden pitäisi tehdä enemmän yhteistyötä kirjastojen kanssa, varsinkin kun vastuu koulutuksesta siirtyy yhä enemmän kunnille.

Selonteossa pitäisi ottaa huomioon muut kansalliset koulutukseen liittyvät tulevaisuuteen tähtäävät kehittämistoimet, kuten kansallisen lukutaitostrategian laatiminen Opetushallituksen koordinoimana.

Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Kuntien vastuuta koordinaatiosta koulutuksen, kirjastojen, taidekasvatuksen ja harrastustoiminnan kehittämisestä yhdessä muiden kuin koulutuspalveluja tarjoavien toimien kanssa pitäisi korostaa. Yhteistyö säästäisi kustannuksia ja lisäisi tehokkuutta ja vaikuttavuutta.

Laadukas varhaiskasvatus voi tasata eri lähtökohdista tulevien lasten oppimismahdollisuuksia. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin suuria laadullisia eroja suhteessa kielelliseen vuorovaikutukseen. Vain puolessa Suomen päiväkodeista toteutuu varhaiskasvatussuunnitelman mukainen päivittäinen ääneen lukeminen. Kirjallisuuden, ääneen lukemisen ja kielellisen vuorovaikutuksen tulee olla osa kaikkien lasten arkea niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa. Lapset tarvitsevat päivittäin runsaasti kokemuksia lukemisesta sekä puhutusta ja kirjoitetusta kielestä. Lukeminen lapselle ja lapsen kanssa tukee lapsen oppimisvalmiuksien kehittymistä ikätasonsa mukaisesti.

Lukeminen voi tasoittaa sosioekonomisesta taustasta syntyviä osaamiseroja. Jotta jokaisella lapsella olisi tasa-arvoinen mahdollisuus lukea, tulisi resursseja suunnata perheiden lukuharrastuksen tukemiseen ja kiinnittää erityisesti huomiota matalammin koulutettuihin huoltajiin. Opettajat ovat kertoneet meille, miten he erottavat heti lapset, joille on luettu kotona. Lukutaito kehittyy koko elämän syntymästä saakka ja lasten koulumenestyksen takaamiseksi ja koulussa viihtymiseksi on tuettava perheitä jo heti lapsen synnyttyä (esim. Lukulahja lapselle -ohjelma, www.luelapselle.fi)

Lukutaidon käsitteestä

Selonteossa mainitaan monessa kohdassa perustaitojen osaamistason laskeminen. Perustaidoista toimia lukutaidon edistämiseksi on syytä jatkaa toimia edelleen ja kytkeä lukutaidon edistäminen osaksi kieli- ja kulttuuritietoista opetusta tukevaa toimintaa. Lukutaito tulisi nähdä myös nykyistä laajempaan monilukutaitona (kuten vuodesta 2014 alkaen julkaistuissa opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on tehty). Monilukutaidon käsitteeseen sisältyy tekstin tulkinnan taitojen lisäksi myös tekstien tuottamisen taidot eri välinein, eri ympäristöissä ja erilaisia ilmaisun muotoja käyttäen, esimerkiksi yhdistämällä kirjoitettua tekstiä ja kuvia. Lukutaidon yhteyteen on erityisesti liitettävä myös digitaalinen luku- ja kirjoitustaito nykyajan kansalaistaitona. Lukutaidon kehittäminen kytkeytyy osaksi varhaiskasvatusta ja kaikkia kouluasteita sekä jatkuvaa oppimista.

Toinen aste

On erittäin tärkeää, että ammattikoulujen perustaitojen opetusta lisätään yhdistämällä lukio-opetukseen. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että monet ammattikoulun ainoa motivaatio hakeutua sinne on mahdollisuus päästä eroon perinteisistä tavoista omaksua perustaitoja. Ammattikoulujen opiskelijoille pitäisi räätälöidä siellä opiskelevien tarpeita ja motivaatiota tukevia opintosisältöjä, jotta into ja ilo opiskeluun säilyisi.

Esitämme, että yhdenvertaisuutta, saatavuutta ja laadun turvaamista koskevan tavoitteen toimenpiteissä todetaan, että Opetushallituksen alaisuudessa valmistellaan vuonna 2021 kansallinen lukutaitostrategia ja että kansallisessa lukutaitostrategiassa esitettyihin toimenpiteisiin varataan riittävästi resursseja.

Esitämme, että lukutaidon oppimiseröjen kaventamista koskevan tavoitteen toimenpiteissä kannustetaan kirjailijavierailujen hyödyntämiseen osana aineenopetusta. Tietokirjallisuuden ja tietokirjailijavierailujen avulla opetuksessa edistetään myös lasten ja nuorten ikätasoisia mahdollisuuksia kehittää kriittistä lukutaitoa. Yhdenvertaisuutta ja oppimiseröjen kaventumista edistää merkittävästi myös se, että opetuksessa käytetään laadukkaita oppimateriaaleja. Toimenpiteisiin tulisi sisältyä myös sen varmistaminen, että Suomessa on myös jatkossa käytettävissä laadukkaita oppimateriaaleja. Laadukkailla oppimateriaaleilla varmistetaan mm. se, että tieteellisessä tutkimuksessa syntyvä uusi tieto siirtyy eri koulutusasteiden opintosisältöihin.

Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön toimijoiden pitäisi ottaa huomioon, että Suomessa on kasvava joukko kantasuomalaisia aikuisia, joilla on puutteita perustaidossa. Suomalaisista aikuisista 11 %:lla on heikko lukutaito. Toiminnallinen lukutaidottomuus vaikeuttaa arkisia tilanteita sekä yhteiskunnassa ja työelämässä pärjäämistä. Selkokielen tarpeessa arvellaan olevan jopa 750 000 henkilöä eli 14 % suomalaisista. Yleiskieltä heikosti ymmärtäville suunnatun selkokielen tarve on viimeisen viiden vuoden aikana kasvanut noin 100 000 henkilöllä. Vapaan sivistystyön tehtävä pitäisi laajentua koko väestön perustaitojen ja digitaitojen parantamiseen. Lukutaidon jatkuva kehittäminen luo edellytykset elinikäiselle oppimiselle ja toiminta-alojen muutoksiin sopeutumiselle. Työelämässä vaaditaan yhä kehittyneempää ja monipuolisempaa monilukutaitoa.

Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

(Moni)lukutaidon opettaminen edellyttää varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstön jatkuvaa kouluttamista osana arjen työtä. Henkilöstökoulutukseen osallistumista tulisi tukea ja poistaa esteitä päästä koulutukseen. Lukutaidon opettamisen tueksi on myös huolehdittava riittävästä digitaalisista tietopalveluista (kuten pääsystä erilaisen maksullisen median sivuille opetuksessa) ja kirjastopalveluista. Yhteistyö kirjaston kanssa on sekä varhaiskasvatuksen että koulujen kannalta välttämätöntä, koska kouluissa ei ole juurikaan resursseja ylläpitää omia kirjastoja.

Kouluille ja opettajille olisi mahdollistettava aikaa ja tukea uusien pedagogisten keinojen etsimiseen, kehittämiseen ja jakamiseen kirjallisuuskasvatuksessa. Myös opettajien oman lukijuuden kehittämistä tulisi tukea. Opettajan omalla lukuharrastuksella on suuri vaikutus siihen, kuinka usein kirjallisuutta hyödynnetään eri oppiaineiden opetuksessa.

Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Taidekasvatus ja taiteen perusopetus ovat erittäin tärkeä oppilaan motivaation, vuorovaikutustaitojen ja luovuuden kehityksen kannalta. Sanataideopetuksella on suuri vaikutus lasten ja nuorten lukutaidon ja kirjoitustaidon kehityksen kannalta. Varsinkin poikia innostaa lukemaan sanataideopetuksessa käytettävät toiminnalliset menetelmät. Myös muut vuorovaikutukseen perustuvat taidemuodot, kuten esim. teatteri, ovat kielellisen kehityksen kannalta erittäin tärkeitä.

Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oman äidinkielen osaamista ja opetusta pitää tukea. Koulukielen hyvän hallinnan saavuttamiseksi on tarpeen tukea lapsen oman äidinkielen osaamista ja kehitystä; mitä paremmin oppilas hallitsee ensikielensä, sitä paremmin hän oppii myös vieraan kielen. Äidinkieli on perusta lapsen ajattelulle ja tunne-elämän tasapainoiselle kehitykselle. Lapsen oman kieli-identiteetin kohtaaminen ja tunnistaminen luo suotuisat edellytykset niin koulukielen kuin muiden aineiden oppimiselle. Varsinkin kun selonteon sivulla 76 lukee: "Maahanmuuton myötä äidinkielenään muita kieliä äidinkielenään puhuvien määrä on kasvanut. Maahanmuuton kasvu vaikuttaa kielikoulutuksen tarpeeseen mutta myös vahvistaa kansallista kielivarantoamme."

Kolmannen sektorin toimijat tai kansalaisopistojen rahoituksen vahvistaminen nimenomaan monikielisten ryhmien kouluttamisessa on yhä tärkeämpää tulevaisuudessa.